

ביקורת חקירתית INVESTIGATIVE AUDITING



יהודה ברלב, רו"ח*

חקירות
וביקורות
מיוחדות
לאיתור
חריגות
כספיות
ומעילות

1. ביקורת חקירתית מהי?

ביקורת חקירתית הינה שימוש בשיטות ביקורת ושיטות חשבונאיות, לפתרון נושאים במחלוקת, בעיקר בתחומים בהם קיימות חריגות כספיות. ביקורת זאת כוללת בתוכה ענפי משנה כגון חשבונאות משפטית (FORENSIC ACCOUNTING) וחשבונאות חקירתית (INVESTIGATIVE ACCOUNTING).

לעיסוק רואי חשבון בביקורת חקירתית בישראל, ניתנת ההתייחסות הבאה:
א. על פי החלטת הוועדה לפירוש כללי ההתנהגות של לשכת רואי חשבון בישראל, שפרסמה רשימת השירותים המקצועיים הניתנים על ידי רואי חשבון, "דרך שירות לכל", קיים גם "עריכת סקרים וחקירות". החלטה זו מחליפה החלטה קודמת² של הוועדה, הכוללת את שירותי "חקירות מיוחדות".

ב. בבחינות סופיות ב', של מועצת רואי חשבון, בנושא "ביקורת חשבונות ובעיות ביקורת מיוחדות" קיימים ארבעה פרקים (מכלל 22 הפרקים) הקשורים לביקורת חקירתית:
" (16) חקירות למטרות מיוחדות: קניית ערך, אשראי, מיזוג וכו'.
(17) חקירות על פי סקירת החברות.
(19) חקירות בפשיטות רגל, במעילות ובקביעת נזקים.
(20) חקירות למען מוסדות ממשלתיים ואחרים."

בנושא הביקורת החקירתית עלולה לצוץ שאלת עירוב התחומים בין תפקיד חוקר פרטי, המחייב קיום רשיון מתאים, לבין רואה חשבון העורך ביקורת חקירתית. כדי לבחון הסייגים העומדים בפני העוסק בביקורת זאת יש לפנות להגדרות חוקר פרטי בחוק³, כדלהלן:
"חוקר פרטי" – מי שעוסק בהשגת ידיעות על הזולת או באיסופן, לצרכי אחרים ודרך שירות לכל, ושלא לצרכי מחקר מדעי, סקר דעת קהל או פרסום ברבים.
לדעת מחבר המאמר, כל עוד נערכת הביקורת החקירתית על סמך המסמכים שהושגו באופן חוקי ובעזרת שאלות הבהרה שתועדו בכתב ואינה עוסקת ב"השגת ידיעות", כגון תצפיות, צילומים, מעקבים, נכללת הביקורת החקירתית במסגרת שירותים הניתנים על ידי רואה החשבון, כמוגדר על ידי לשכת רואי חשבון בישראל.

2. מטרות הביקורת החקירתית

א. איתרו חשודים.

מטרה זאת כוללת איתור מבצע המעשה שבבדיקה ובכלל זה מבצע המעילה, גניבה, אי סדרים כספיים, כאשר יש להפריד בין האחראי באחריות אזרחית לבין האחראי באחריות פלילית, ותוך שימת דגש לרמת הראיות הנדרשת בכל מקרה ומקרה. כך, למשל תשתנה רמת הראיות בין "מעגל לכל ספק סביר" במקרה פלילי ובין "מאזן ההסתברויות" במקרה אזרחי.

המחבר הינו חבר בלשכת מבקרים הפנימיים בישראל,
ב- AMERICAN ASSOCIATION FOR INDUSTRIAL SECURITY
ב- NATIONAL ASSOCIATION OF CERTIFIED FRAUD EXAMINERS

ב. כימות הנזקים.

קביעת גודל הנזק הכספי שנגרם לקורבן נדרשת במקרים הבאים:

- 1) דיווח לדרגים הממונים בעסק, לקבלת החלטות.
- 2) דיווחים לבעלי מניות, למשקיעים ולרשויות כגון: רשות ניירות ערך, שלטונות המס.
- 3) לצרכי הגשת תביעה משפטית לשיפוי ופיצוי.
- 4) תביעה כספית מחברת ביטוח.
- 5) הגשת תלונה לחקירה על ידי הרשויות המוסמכות (משטרה, רשות, ניירות ערך, גופי פיקוח ואכיפה אחרים).

יש לזכור כי בחקירות פליליות מקובלות, המאמץ מוקדש לאימות החשדות, איתור שיטת הפעולה ומציאת החשודים ואינו נותן פתרון לשאלת הנזק הכולל שנגרם לעסק.

ג. טיהור.

באותם מקרים בהם מתגלים איסדרים כספיים קיימת תופעת דמורליזציה בסביבה העיסוקית הקרובה. התופעה נגרמת, בין השאר, מחשדות לשיתוף הפעולה במעשי הונאה, על ידי עובדים נוספים.

כדי למנוע נזק נוסף ממעילות, יש מקום לפעולה מהירה של הסרת חשדות אפשריים משאר העובדים ועל ידי כך החזרת יחסי העבודה בעסק למצב הקודם.

ד. מניעת נזק נוסף.

הביקורת החקירתית, במקרה של מציאת פרצות במערכת הכספית והניהולית, מיועדת גם לפעול למניעת קיומו בעתיד, בדרך של הפקת לקחים ובניית מערכת ניהול ובקרה טובה יותר.

ה. סקירת אמצעי בקרה.

קודם לביטוח העסק כנגד מעילות עובדים, בפוליסת FIDELITY BOND למשל, יש לקבוע רמת הכיסוי הנדרש ורמת הסיכון הקיימת, הן מנקודת ראות המבוטח והן מנקודת ראות המבטח. בעת הוצאת הפוליסה יש לבדוק התאמת הפוליסה לעסק עצמו והגדרת הסיכון שאינו מבוטח⁵.

ו. הבהרת נקודות בעייתיות.

במקרים מיוחדים, כגון רכישת עסק או מכירתו, נערכות לעתים בדיקות DUE DILIGENCE. במסגרת בדיקות אלו נדרשת גם תשובה לשאלה האם קיימים עיוותים בדיווחים הכספיים, שלא לדבר על דו"חות כספיים כוזבים⁶, או דיווחים שקריים.

ז. לימוד והדרכה.

הצטברות הניסיון בביקורת החקירתית מאפשרת הדרכת עובדים והכשרתם. ההדרכה והלימוד הינם בעיקר בתחומים בהם חסר הידע והניסיון להתמודדות עם מקרים חריגים. בעבירות צווארון לבן, לדוגמה, יש חשיבות לטיפול בשלבים השונים החל משלב המניעה, לאורך שלבי האיתור, הטיפול וכלה בשלבים שלאחר הגילוי. קיימים בטאונים מקצועיים המתעדים אירועים שקרו ודרכי הטיפול בהם. לדוגמה, במחצית הראשונה של שנת 1990 ניתנו פרסומים לנושאי הטיפול במעילות במלאי סיטונאי, קופות רושמות והונאות בעזרת מחשבים⁷.

ח. הכנת הגנה משפטית.

בתביעות משפטיות, פליליות ואזרחיות, העוסקות בצווארון לבן קיים לעיתים משקל נכבד להבנת הפעילות העסקית, בכלל, והפעולות העסקיות שבוצעו על ידי הנאשם, בפרט. מקובלת הופעתו של עד מומחה בעל רקע חשבונאי. קודם להופעתו רצוי לבצע ביקורת חקירתית כדי

שעל הדוכן יסתמך המומחה לא רק על ידע וניסיון מקצועי אקדמי גרידא, אלא גם על בדיקות מקיפות בפועל.

3. סוגי המעילות האופייניות בהם מטפלת הביקורת החקירתית.

מנסיון מחבר המאמר ומתוך הספרות המקצועית הקיימת להלן סוגי המעילות הנפוצים, בארץ ובחור"ל, עמם נדרשת הביקורת החקירתית להתמודד:

- א. הסטת שיקים (CHECK KITING) – שימוש בשיקים, למשיכת כספים שאינם בחשבון המושך. השיטה פועלת כך: פותחים חשבון בנק x, מפקידים שיק בסכום 1,000 ש"ח מחשבון x לחשבון y, מפקידים 2,000 ש"ח מחשבון y לחשבון z, מפקידים 3,000 ש"ח מחשבון z לחשבון x וכך הלאה. סכומי משיכת היתר בכל חשבון מאושרים על סמך הפעילות בחשבון, שהינה למעשה פיקטיבית.
- ב. גלגול חשבונות (LAPPING) – העברת חוב בדרך של פעולות רישומים, בחובה ובזכות, מכרטיס לכרטיס ועל ידי כך הסתרת החוב. שתי השיטות הקלאסיות הנזכרות לעיל הינן אלו המוכרות ביותר בספרי הלימוד.
- ג. דיווחים כוזבים (FRAUDULENT REPORTING) – בעיקר בדו"חות הכספיים. לבדיקת נושא זה מונתה ועדת TREADWAY שהגישה המלצותיה בשנת 1987. מתבטא הן בעזרת "יפוי מאזנים" (WINDOW DRESSING) והן בעזרת "בישול ספרים" (COOKED BOOKS).
- ד. שיטת PONZI (PONZI SCHEME) – שימוש בכספי משקיעים היום לתשלום הבטחות למשקיעי אתמול. השיטה מצליחה כל עוד ניתן להגדיל מספר המשקיעים. ההבטחות אינן ניתנות, מתמימת, להגשמה?
השיטה קרויה על שם מהגר איטלקי וגאון פיננסי בארה"ב, בשם CHARLES PONZI, אשר בשנת 1920 היה זקוק לכסף לעסקו והציע 50% תשואה ב-45 יום. בעסקו הופקדו מדי יום \$500,000 ושולמו \$200,000 בלבד. כאשר מספר המשקיעים הדלדל שילם יותר מאשר קיבל ומאחר והשתמש בכספים גם לצרכים אישיים כל המערכת הכספית התמוטטה. בתום השנה הראה מאזן כי קיבל 15 מליון \$, מהם 8 מליון \$ היו חסרים.
- ה. שחיתות בחוזים. השגת חוזים בדרך לא כשרה, שימוש במידע פנים, מתן שוחד (המוסווה לעיתים תחת הכותרת "עמלות"), אירוח קניינים וכיסוי הוצאותיהם, הורדת מחירים במכרז והעלאתם מאוחר יותר על ידי "תוספות". כך לדוגמה חברת BOFORS השוודית שילמה עשרות מליוני \$ להשגת מכרזים צבאיים מצבא הודו¹⁰. הנושא בעייתי בחור"ל בעיקר במשרדי ממשלה כמו משרד הבטחון (משרד ההגנה באמריקאי מוציא מדי יום כ-620 מליון \$ להוצאות שוטפות), הבריאות והשיכון.

(1) הסתרה (CONCEALMENT).

אי גילוי המציאות הכלכלית ברווחי העסק. כולל הסוואת מקורות ושימושים כספיים.

זאת בדרכים הבאות:

- א) השמדה – השמדת מסמכים, כגון חוזים, פרוטוקולים, מסמכי בנק.
- ב) זיוף – שינוי פרטים מקוריים במסמכים, כגון שינוי תאריכים, סכומים, זהות מקבלים ונותנים, זיוף חתימות.
- ג) בלבול (CONFUSION) – יצירת מעין "מסך ערפל" על המציאות הקיימת בעסק, על

ידי אי סדרים בהנהלת חשבונות, רישומים לקויים, ריבוי עסקאות פיקטיביות ויצירת עסקאות מורכבת תוך שימוש ב-"חברות קש" ו-"אנשי קש".

4. ביקורת חקירתית לעומת ביקורת רגילה.

לביקורת החקירתית מספר מאפיינים, השונים מביקורת חיצונית בלתי תלויה הנערכת על ידי המבקרים החיצוניים של החברה או ביקורת פנימית:
א. מתבצעת לאחר קיום חשד למעילות/אי-סדרים או לאחר שנתגלו מעשים חריגים בעסק.

ב. נעשית באופן חד-פעמי, לפי דרישת הלקוח. עם סיומה מועברים הממצאים לידיעת הגורם המזמין והוא ממשיך בנקיטת האמצעים המתחייבים. יתכן גם, כי הממצאים יועברו לביקורת הפנים וזאת תגיש המלצותיה ותדרוש גם ליישום.

ג. ההחלטה ומינוי הביקורת החקירתית יכולה להעשות על ידי כל גורם ניהולי ומינהלי בעסק. יתכן כי הדרישה תיעשה על ידי המנכ"ל, החשב, מבקר פנים, קצין בטחון ויתכן גם כי היא תיעשה בהמלצת המבקר החיצוני. רצוי, מסיבות של אתיקה מקצועית, לקבל הסכמת המבקר החיצוני, או מטעמו. במידה והביקורת החקירתית מתנהלת בהנחיית רואה חשבון ולא קיים חשד לשיתוף פעולה, בפעילות החריגה, עם רואה החשבון החיצוני.

ד. הביקורת החקירתית אינה שגרתית ואינה פועלת לפי דפוסים קבועים. קיימת מגמה להגדרת שלבי ביקורת זו ומבנה הדו"ח הסופי, אולם מנסיון מחבר המאמר מעטים המקרים בהם קיימת זהות בין עבודת ביקורת חקירתית אחת לרעותה. מטבע הדברים, נסיון מצטבר תורם למציאת פתרונות טובים לבעיות המתעוררות במהלך הביקורת וליצירת דפוסי עבודה קבועים בקטעים שונים של הביקורת.

ה. נעשית על ידי צוות חיצוני, שאינו בהכרח קבוע ולעיתים נבנה אד-הוק. יתכן שצוות יסתייע בשיתוף פעולה של אנשי ביקורת פנים, אולם אין זה רצוי שיורכב מצוות פנימי קבוע. זאת בשל מספר סיבות:

1) אופן הביקורת עלול לעיתים לערער המרקם החברתי הקיים בעסק. כך למשל, במהלך הביקורת החקירתית יתכן שימוש בתחקירים הכרוכים באי נעימות נפשית לחשודים הפוטנציאליים, דבר המקשה המשך יחסי עבודה תקינים עם צוות הביקורת גם בעתיד. (אף אם תתברר אחר כך חפותו של החשוד).

2) הנסיון המצטבר של המבקר החיצוני, במקרים ספציפיים, כגון איתור מעילות, רב יחסית מזה של צוותי ביקורת פנים. למשל ביקורת פנים של מוסד פיננסי בישראל צפויה לאתר, להערכת, עד 5 מקרי הונאות ומעילות בשנה, בממוצע. מקרים אלה מתחלקים בדרך כלל בין מספר צוותים, כך שצוות מבקרים צפוי לטפל לכל היותר במקרה אחד לשנה. במקר חקירתי עצמאי בארה"ב, למשל, מטפל במספר רב בהרבה של מקרי מעילות בשנה ואולי אף בחודש.

3) גורם איתנות הינו בעל משמעות בביקורת חקירתית. בעוד המבקר החיצוני צפוי לפעול בחברה גם בשנים הבאות, וכך גם יחידת ביקורת פנים, הרי משימתו של המבקר החקירתי הינה כאמור חד-פעמית. שיקולים מעין אלו, אף סמויים ככל שיהיו, אינם סבירים במסגרת שיקולי המבקר החקירתי.

5. הדרישות ממבקר בביקורת חקירתית¹¹.

א. יושר אישי רב. מושג, בין השאר, על ידי אי תלות כספית ואחרת במזמין העבודה.

ב. ניתוח התנהגויות אנוש.

ג. הבנה כלכלית וחברתית.

ד. הכרת החוק הפלילי והאזרחי.

ה. הבנת התהליכים החשבונאיים וביקורת - כולל הכרת הטכניקות הרישומיות, תוכנות הנהלת חשבונות וביקורת בארץ ובחו"ל.

ו. הכרת מערכות ניהוליות ודרכי קבלת ההחלטות.

ז. התמצאות בטכניקות חקירה פרונטלית, כולל:

(1) טכניקת ראיון/גביית הודעות¹².

(2) פסיכולוגיה של העבריינין - בעיקר עברייני צווארון לבן. כך למשל פילוסופיות החיים האפשריות של עברייני צווארון לבן:

א) אנשים מחפשים השקעות בעלות תשואה גבוהה בטווח קצר. מנקודת ראות העבריינין זוהי תאוות בצע וגניבת כספים ממשקיעים אלו אינה פשע או פגם מוסרי¹³.

ב) גישת "רובין הוד"¹⁴. גניבה מעסקים רווחיים לשם מימון פעילות הומנית לכאורה.

ג) גישת "היסחפות"¹⁵ - שמירה על רמת חיים גבוהה והשתתפות ב"חגיגת העושר"?

(3) בחירת הסביבה הנדרשת לחקירה פרונטלית - כולל פרטים טכניים כגון מיקום הריהוט בחדר, אקוסטיקה, סדר ישיבה¹⁶.

ח. אמינות.

(1) התבססות על עובדות בלבד.

(2) יכולת "לשדר" אמינות אל הלקוח והמבוקרים.

(3) כושר הופעה אמינה בבית משפט.

ט. הבנה ושימוש באמצעי מידע אלטרנטיביים כגון: אמצעי תקשורת, דו"חות כספיים אחרים, מידע ממקורבים, ידע ענפי, מאגרי מידע גלויים.

6. החסרונות והיתרונות בשימוש בגורמים חיצוניים.

א. החסרונות.

(1) הצורך בהכרת הגוף הנבדק והנפשות הפועלות. גורם פנימי מיטיב להכיר המערכת הפנימית ונחסך זמן הלימוד.

(2) חשש לדליפת מידע מהעסק.

(3) פגיעה מקצועית אפשרית במערכת הבקרה הפנימית הקיימת. הכנסת גורם זה לביקורת חקירתית עלולה להתפרש כחוסר אמון בביקורת הפנימית הקיימת.

(4) חשש לדו"ח עצמאי מדי העלול לפגוע במזמין העבודה עצמו. כך למשל יתכן, כי מזמין המבקר החקירתי הינו קצין הבטחון והמסקנות יהיו כאלו שיצביעו על מחדל כלשהו מצד מבקש העבודה.

ב. היתרונות.

(1) מבקר חקירתי הינו בעל ניסיון, שנצבר ממגוון רחב של עבודות ושיטות. כך למשל אגף ביקורת פנימית של בנק עלול לטפל ב-5-10 מקרי הונאות בשנה וזהו המספר האפשרי לטיפול חודשי של גורם חיצוני.

(2) חוסר מעורבות במעשים הנבדקים או בעסק הנבדק.

(3) אין כפיפות, גם לא למנהלים.

- 4) קיימת נטיה רבה יותר, בקרב העובדים, לשיתוף פעולה עם גורם חיצוני, בעת בירור העובדות.
- 5) אפשרות להשתמש במבקר החקירתי כעד מומחה בלתי תלוי בבית משפט.

בהתחשב בגורמים השונים, לקראת החלטה בעד או נגד השימוש בגורם בדיקה חיצוני, יש לקחת בחשבון את העלויות של בדיקה כזאת. יתכן שהבדיקה על ידי גורם פנימי זולה יותר (יש לבחון כל מקרה לגופו), אולם במקרה של שימוש בגורם חיצוני, הסבירות להחזר ההוצאות שהיו כרוכות בביצוע הבדיקה (מאת חברת ביטוח, בנק או כתוצאה של הליך משפטי) ממשית יותר.

7. התפתחות בביקורת החקירתית בארצות הברית.

בניגוד למיתוס המקובל, שתועד גם בסרט הוליוודי, צוות "הבלתי משוחדים" (THE UNTOUCHABLES), שסייעו בהרשעת אל קפונה, מראשי המאפיה בשנות ה-30, לא כלל בין חברי הצוות איש ביקורת חקירתית או רואה חשבון.¹⁷ עם זאת אופן הרשתו של אל קפונה, בסיוע שלטונות המס האמריקאיים (I.R.S.), נכנס לקלסיקה של הביקורת החקירתית ומשמש כדוגמה לשימוש בטכניקות ביקורת זר.¹⁸ טכניקות אלו טובות גם כיום, כנגד עבירות צווארון לבן, אם כי ברמת תיחכום נמוכה בלבד, בשל הפקת הלקחים על ידי לווייתני העולם התחתון בארצות הברית. כיום נעזרים, במסגרת של העולם התחתון, בצי של עורכי דין, רואי חשבון ובעלי מקצועות חופשיים אחרים.

החל מהמחצית השניה של שנות השמונים קיים בארה"ב גידול בביקוש לרואי חשבון המתמחים בתחום זה. הסיבות לכך הן:

א. עליה במקרי המעילות וההונאות בסקטור העסקי.

ב. עליה ברמת התייחום של מעילות והונאות.

ג. מעורבות רואי החשבון הקבועים במעילות. המעורבות כוללת אי איתור המקרים וניסיון להמנע מחשיפת רשלנות מקצועית לאחר הגילוי.

ד. גידול במספר רואי החשבון בגופי חקירה ממשלתיים, אשר לאחר סיום שירותם הממשלתי מציעים שירותים במגזר האזרחי ומעלים רמת המודעות לאפשרויות הגלומות בשימוש בהם למקרים אלו. גופים אלו כוללים את ה-F.B.I. רשות ניירות ערך האמריקאית (SEC) מס הכנסה (IRS) ורשויות אכיפה אחרות.

ה. עלייה במספר התביעות כנגד משרדי רואי חשבון, בגין רשלנות מקצועית¹⁹, הביאה המשרדים להעסקת יועצים מיוחדים המתמחים בנושאי ביקורת חקירתית ופועלים במסגרת שירותי הביקורת החיצוניים הרגילים הניתנים ללקוחות.

הגידול בביקוש ובהיצע הביאו להתאגדויות של מבקרים חקירתיים בנפרד ממוסדות חשבונאות וביקורת. רואי חשבון השתלבו בגופים כמו (AMERICAN SOCIETY FOR INDUSTRIAL SECURITY AND NATIONAL ASSOCIATION OF CERTIFIED FRAUD EXAMINERS), וכן (C.F.E). חברי ה-C.F.E נדרשו בשנתיים האחרונות לסייע בחשיפת האירועים שהובילו לנפילת ארגוני הלוואה וחסכון בארצות הברית²⁰.

8. הביקורת החקירתית כיום בישראל

הנבחן בבחינות מועצת רואי חשבון נדרש להפגין בקיאות וידע גם בחלק מנושאי הביקורת החקירתית, כאמור לעיל. בפועל ניתן לנושא זה מקום משני בבחינות המועצה העוסקות בביקורת. גם במסגרת הלימודים האקדמאים בישראל המכשירים אנשי ביקורת, מוקדש לנושא זה זמן מועט ביותר. בישראל ניתן לראות שימוש בביקורת החקירתית במקומות הבאים:

א. פירוקים.

יתכן מינוי מבקר חקירתי ישירות על ידי בית המשפט, קודם להחלטת הפירוק ובמהלך הפירוק עצמו. סמכויות המבקר החקירתי במקרה של פירוק, על פי פקודת החברות נרחבות ביותר²¹. במספר פירוקים בישראל נעשה שימוש במבקר חקירתי בהצלחה יתרה. קיימת הנחה בארה"ב כי כ-30% מהתמוטטויות של עסקים נגרמו כתוצאה ממעילות או מעשי הונאה אחרים²². בישראל, למיטב ידיעתי, לא נבדק הנושא עד כה. להערכתי, המציאות הישראלית אינה שונה בהרבה.

הקושי הקיים כיום הינו מימון הביקורת החקירתית בפירוק וזאת בשל סדרי העדיפויות השונים בחלוקת ההוצאות, לפיהם חלוקת עוגת תקציב הפירוק מתבצעת קודם למפרק, לרואה חשבון להכנת הדוחות הכספיים, לעורכי דין והוצאות אחרות כגון שמאים, ביטוחים, הנהלת חשבונות והוצאות משרד.

ב. כינוס נכסים.

במקרה של כינוס נכסים, סמכויות המבקר החקירתי אינן כה נרחבות, כאמור במקרה של פירוקים. עם זאת, מציאת המימון לפעילות המבקר החקירתי קלה יותר. כך למשל, מבקשי הכינוס, שהינם בדרך כלל גופים פיננסיים, נוטים לממן הוצאות ביקורת חקירתי, אשר מתוצאותיה יהנו גם הם, בעת הגשת תביעות כנגד הערבים לחובות החברה, או כדי להתגונן כנגד תביעות מהגופים הפיננסיים.

ג. חברות וגופים עסקיים.

בניגוד לקיים בארה"ב, עדיין אין מודעות אצל מקבלי ההחלטות ליכולת הטמונה בביקורת החקירתית ובמקרים של חשד למעילות או לאי-סדרים כספיים מופעלים אמצעים אחרים, שאינם תמיד יעילים, בעזרת חוקרים פרטיים, קציני בטחון וביקורת פנים. באחד המקרים נשכרו שירותי משרד חקירות לגילוי מעילה כספית שנעשתה בעבר. החוקרים הפרטיים קיימו מעקב אחרי החשודים תוך שימוש באמצעים טכניים משוכללים. פעילות החוקרים הפרטיים לא הצליחה לאמת או להזים החשדות וזאת מהטעם הפשוט שהמעילה הייתה חד-פעמית בעבר ולא נמשכה בתקופת החקירה. רק לאחר הפעלת ביקורת חקירתי הצליחו לאתר החשודים, שיטות עבודה ואף חלק מהכספים שנגנבו.

במקרה אחר חשפו החוקרים הפרטיים חלק משיטת המעילה והחשודים, אולם לא ניתן היה להעזר בהם להגשת התביעה לחברת הביטוח, בשל רמת הראיות שנאספו על ידי החוקרים. הראיות היו בספרי החשבונות והמסמכים שבעסק והם אשר הצביעו על היקף הנזק ועל שיטות המעילות והחשודים. גם חקירת המשטרה, שהביאה להרשעת החשודים, לא היה בה בכדי לקבוע סכום הנזק האמיתי, הישיר, שנגרם לחברה, שהיה גבוה בהרבה מזה שנקבע בבית משפט, בעת מתן גזר הדין.

בארה"ב מקובל כיום, במשרדים גדולים של רואי חשבון, להחזיק יועץ לנושאי ביקורת חקירתי ברמת שותף, שמטרתו מתן שירותי ביקורת חקירתי לחברות המבוקרות ולשיפור הביקורת החיצונית של רואי החשבון של אותו משרד.

ד. במוסדות ממשלתיים.

נבצר מהמחבר להתייחס לנעשה בנושא זה בארץ אולם בארה"ב קיימים גופים מקבילים בהם נעשה שימוש בביקורת חקירתי כדלהלן:

- 1) FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION (F.B.I.) - גוף זה מעסיק כ-13,000 סוכנים, מהם כ-1,300 רואי חשבון²³ העוסקים בתחומים של עבירות צווארון לבן ובכלל זה:
 - א) הונאות כנגד משרד ההגנה (DOD).
 - ב) הונאות משרד הבריאות.
 - ג) הונאות משרד השיכון (HUD).
 - ד) מעילות והונאות בבנקים (נעשה גם על ידי ה-FDIC שהינו מקביל לפיקוח על הבנקים בישראל).
 - ה) מעילות המבוצעות ברשת אמצעי התקשורת.
 - ו) מניעת הלבנה של כספים שהושגו בדרכים לא חוקיות (סמים, פשע מאורגן).
- 2) רשויות המס הפדרליות (IRS)²⁴ - זרוע החקירות שלה העוסקת בהעלמת הכנסות, דיווחים כוזבים למס הכנסה.
- 3) SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION (SEC) - זרוע החקירות שלה עוסקת בעבירות על חוק ניירות ערך האמריקאי ובכלל זה גם שוקי הסחורות (COMMODITIES)²⁵.
- 4) GENERAL ACCOUNTING OFFICE (GAO) - מקביל, במטרותיו למשרד מבקר המדינה בישראל. מפקח על ביצוע סעיפי התקציב הפדרלי²⁶.
- 5) FEDERAL DEPOSIT INSURANCE CORP. (FDIC) - מקביל, במידה מסויימת, לפיקוח על הבנקים בישראל, מפקח על עמידת מוסדות כספיים בהוראותיו, לשם מניעת התמוטטויות הבנקים וגרימת נזקים ללקוחות.

בבריטניה, בכדי לפתור בעיות בתחום עבירות הצווארון הלבן הוקם לפני כשנתיים ה-SERIOUS FRAUD OFFICE, המקביל ליחידה הארצית לחקירות הונאה במשטרת ישראל. זאת בנוסף לגוף החקירות במשרד התעשייה והמסחר הבריטי²⁷ (DEPARTMENT OF TRADE AND INDUSTRY), המטפל בחקירות בחברות ציבוריות ופרטיות ומקביל ל-SEC האמריקאי. לאחרונה הוקמה בשוק האירופי המשותף, במטרה לפתור "מגיפות" ההונאה, יחידת COMMUNITY FRAUD DETECTION TEAM המונה כ-150 איש, רובם ככולם רואי חשבון²⁸.

9. מקרה חברת zzzz BEST CO.

דוגמה להסתייעות בשירותי ביקורת חקירתית הינה במקרה של חברת zzzz BEST CO. בקליפורניה²⁹, חברה לניקוי ושיפוץ שטיחים, בעיקר בבניינים שנפגעו בשריפת. חברה זו נכנסה להליכי פירוק בשנת 1987 וגרמה להפסדים של למעלה מ-70 מיליון \$ ללוויים ולבעלי המניות. מנהל החברה הורשע ונידון למאסר של 25 שנה על עבירות מירמה שנעשו בחברה. בין השאר הואשמה החברה בדיווחים כוזבים בדו"חות הכספיים, שהביאו להצגת רווח של כ-50 מיליון \$ לשנת 1987, קודם לפירוק. בפועל, הרווח לשנת 1987 הסתכם לסך של 9 מיליון \$³⁰. לאותם חברי הדירקטוריון של חברת zzzz, שלא היו קשורים עם המנהל, הגיעו חשדות על מעשי מירמה בחברה, בעזרת כרטיסי אשראי. בדיקת הנושא הועברה לגורמים חיצוניים. הוקם צוות חיצוני של רואי חשבון וחוקרים פרטים, שפעלו בדרך הבאה:

א. הוכן תיק אישי שכלל חומר רקע על כל אחד מאנשי המפתח הקשורים עם החברה, כולל מנהלים, עובדים ואנשי מכירות. החוקרים הסתמכו על קבצי מחשב הניתנים להשגה באופן חוקי, על בסיס מסחרי בארה"ב. בין השאר נעשה שימוש בנתונים כגון רשיונות, רישומי נכסים, מקרים משפטיים אזרחיים ופליליים.

ב. אותרו מספר אנשים הקשורים עם zzzz BEST, להם עבר מפקפק. מתוכם גם בעלי עסק עצמאי. האנשים הללו נחשדו על ידי החוקרים, כי קשרו עם zzzz BEST להונות חברות ביטוח וגופים אחרים.

ג. רואי החשבון שבצוות, ששימשו כמבקרים חוקרים, עברו על רישומי הנהלת החשבונות, דפי בנק, חוזים, שיקים של החברה.

ד. הנתונים על השיקים שנפרעו ובכלל זה שמות המקבלים, החשבונות אליהם הועברו הכספים, הסכומים והתאריכים, הוזנו לתוכן מחשב מתאימה ואותרו שיקים שנמסרו לאנשים או גופים שונים והופקדו לאותו חשבון. כמו כן אותרו הצלבות בסכומי השיקים עם תיעוד אחר.

ה. נותחו תנועות הכספים ל-ZZZZ BEST וממנה לשתי חברות אחרות, APPRAISAL - משפצת בתים שסיפקה ל-ZZZZ BEST כמעט 90% מעבודתה ו-MARBIL - קבלן שהיה אמור לבצע העבודות ל-ZZZZ BEST.

מהצלבת הנתונים התגלתה למבקרים החוקרים תנועת השיקים והפקדות זהות שנמסרו מלווים ומשקיעים ב-ZZZZ BEST, הועברו ל-MARBIL, משם ל-APPRAISAL ובחזרה ל-ZZZZ BEST. מטרתה של תנועת שיקים מורכבת זאת, שכללה כאמור אלפי פעולות, היתה יצירת מצג של עסק קיים ורווחי, לשם גיוס הון בסך של כ-40 מליון \$.

בפועל, המקור העיקרי של הכנסות החברה - חוזים לשיפוצי הדירות, היו מזוייפים ברובם. למשל דווח על ידי החברה על עבודה אחת בשווי של 7 מליון \$. בבדיקה התברר כי בהיסטוריה של ארה"ב, בתחום זה, לא היתה מעולם עבודה בסכום הגבוה מ-2.5 מליון \$.

החברה הציגה כאילו קיימים ברשותה חוזים נכבדים לחידוש בניינים שנפגעו בשריפות. החוקרים בדקו הבניינים, שלכאורה נשרפו והיו מיועדים להיות משופצים, ברחבי ארה"ב. הם יצרו קשר גם עם תחנות מכבי האש ומשטרה מקומית והמסקנה היתה שלא היו שריפות ואין עבודות שיפוצים.

חוזר 12/89 מ-4 בספטמבר 1989 של הועדה לפירוש כללי ההתנהגות של לשכת רואי חשבון.	1
חוזר 27/65 מ-23 בספטמבר 1985 של הועדה לפירוש כללי ההתנהגות של לשכת רואי חשבון.	2
תקנות רואי חשבון תשי"ז - 1955, תוספת שלישית (תקנה 7).	3
חוק חוקרים פרטיים ושירותי שמירה, תשל"ב - 1972.	4
RISK MANAGEMENT / P.M. ARDIS - Ch.3	5
THE ART OF M & A - A MERGER ACQUISITION BUYOUT GUIDE EDSON, P.C. - Chapter 8. / S.F.	6
REED & LANE AND	
ASIS MAGAZINE - 1990	7
REPORT OF THE COMMISSION ON FRAUDULENT FINANCIAL REPORTING / OCTOBER 1987	8
WHITE COLLAR CRIME - A REPORT TO THE PUBLIC / FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION	9
SECRET MONEY / I. WALTER P.68-70	10
ASSETS וגם על FORENSIC ACCOUNTING HANDBOOK / J. BOLOGNA & P. SHAW	11
PROTECTION, Vol. 8 \$1. מינואר-פברואר 1987.	
EMPLOYEE THEFT INVESTIGATION / J.K. BAREFOOT פרק 10.	12
FRAUD IN THE CITY: TOO GOOD TO BE TRUE / R. BOSWORTH-DAVIES	13
NEWSWEEK 7.8.89. THE HUD RIPOFF	14
מעניינת גם גישתו של דניס לויך שהורשע בעבירות "מידע פנים" - ראה	15
FORTUNE 21.5.90, OH, HOW THEY TOPPLED ON WALL STREET	
CORPORATE FRAUD / M.J. COMER, פרק 8.	16
THE UNTOUCHABLES / E. NESS & O. FRALEY	17
ADVANCED INVESTIGATIVE TECHNIQUES FOR PRIVATE FINANCIAL RECORDS / R.A. NOSSEN	18
LITIGATION AND INDEPENDENT AUDITORS: THE ROLE OF BUSINESS FAILURES AND	19
MANAGEMENT FRAUD	
Z.V. PALMROSE - AUDITING: A JOURNAL OF PRACTIC & THEORY Vol 6, #2.	
TIME MAGAZINE - JULY 1990	20
פקודת החברות (נוסח חדש), התשמ"ג-1983, סעיפים 374, 376, 377.	21
CORPORATE FRAUD / M.J. COMER, Ch.1	22
THE FBI IS A TOUGH OUTFIT TO RUN / FORTUNE, OCTOBER 1990	23
A LAW UNTO ITSELF - POWER, POLITICS & THE IRS / D. BURNHAM	24
EXCHANGE 1988 THE WORK OF THE SEC / U.S. OFFICE OF PUBLIC AFFAIRS, SECURITIES AND	25
COMMISSION - SEPTEMBER	
על הדו"ח של GAO בענין מנהל מזון ותרופות (FDA) ראה ב-	26
19, WHY IT WILL TAKE A MIRACLE DRUG TO CURE THE FDA / BUSINESS WEEK /	
FEBRUARY	
REGULATING FRAUD / M. LEVI	27
THE BLIGHT DOWN ON EUROPE'S FARMS-BUSINESS WEEK / APRIL 17, 1989	28
THE WALL STREET JOURNAL ON ACCOUNTING / BERTON, SCHIFF P.198-202	29
WONDER BOY: BARRY MINKOV, THE KID WHO SWINDLED WALL STREET / DANIEL AKST.	30